

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Rondom de mondingen van Rijn & Maas: landschap en bewoning tussen de 3e en 9e eeuw in Zuid-Holland, in het bijzonder de Oude Rijnstreek

Dijkstra, M.F.P.

Publication date
2011

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Dijkstra, M. F. P. (2011). *Rondom de mondingen van Rijn & Maas: landschap en bewoning tussen de 3e en 9e eeuw in Zuid-Holland, in het bijzonder de Oude Rijnstreek*. [, Universiteit van Amsterdam]. Sidestone Press.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Inhoudsopgave

1 INLEIDING

1.1 Het Frisia Project	11
1.2 Ligging van het onderzoeksgebied en tijdsafbakening	15
1.3 Onderzoeksgeschiedenis	17
1.4 Vraagstelling, benaderingswijze en opbouw	21

2 LAND & WATER

Het landschap en zijn mogelijkheden

2.1 Inleiding	23
2.2 De paleogeografische kaart	24
2.3 Genese, geomorfologie en agrarische potentie van de landschapseenheden	26
2.4 Verkeersgeografische potentie	49
2.5 Besluit: wonen in een waterrijk, dynamisch landschap	57

3 VINDPLAATSEN & BEWONING

De bewoningsontwikkeling

3.1 Inleiding	61
3.2 De catalogus van archeologische vindplaatsen	62
3.3 De archeologische zichtbaarheid	65
3.4 De bewoning van de IJzertijd tot en met de Midden-Romeinse periode	66
3.5 De laat-Romeinse periode (circa 260-450 na Chr.)	70
3.6 De Merovingische en Karolingische periode (circa 450-900 na Chr.)	84
3.7 Bevolkingsomvang	97

4 DORPEN & ERVEN

De nederzettingsstructuur

4.1 Inleiding	109
4.2 Rijnsburg - Abdijterrein	114
4.3 Oegstgeest - Nieuw Rhijngeest Zuid	134
4.4 Valkenburg - De Woerd	141
4.5 Katwijk - Zanderij Westerbaan	144
4.6 Koudekerk aan den Rijn - Lagewaard	156
4.7 Bestaanseconomie	162
4.8 De ruimtelijke organisatie van nederzetting en erf	167
4.9 Op zoek naar statusverschillen binnen nederzettingen	175
4.10 Van zwervende erven naar kerkdorpen	183

5 HUIS & TRADITIE

Bouwtradities in het Hollandse kustgebied

5.1 Inleiding	191
5.2 De ontwikkeling van drie- naar éénbeukige woonstalhuizen	195
5.3 Tweebeukige woonstalhuizen en schuren	208
5.4 Een vergelijking met de huisbouwtradities van omliggende regio's	214
5.5 Diversiteit in bouwtradities	221

6 CREMATIE & INHUMATIE

Een karakteristiek van het grafritueel

6.1 Inleiding	223
6.2 Een overzicht van de grafvelden	226
6.3 Mogelijk andere vindplaatsen met vroeg-middeleeuwse begravingen	265
6.4 Een onderlinge vergelijking van de Zuid-Hollandse grafvelden	267
6.5 De verhouding tot het grafritueel in de omliggende regio's	270
6.6 De betekenis van de wapengraven	272
6.7 Ontwikkeling in het verspreidingspatroon van de grafvelden en andere mogelijke graflocaties	274

7 HIËRARCHIE & HANDEL

Het nederzettingssysteem

7.1 Inleiding	279
7.2 De verspreiding van de oudste kerken	280
7.3 Domaniale centra	289
7.4 Dingplaatsen	298
7.5 Versterkingen	301
7.6 Handelsplaatsen	306
7.7 Van kerngewest naar centrale-plaats-complex?	330

8 DE FRIESE FACTOR

Tribale verhoudingen en koningschap in het Hollandse kustgebied

8.1 Inleiding	341
8.2 De Volksverhuizingstijd in de Hollandse historiografie	342
8.3 Het probleem van de Warnen en Herulen als bewoners van de Nederlandse delta	345
8.4 Materiële cultuur en de herkomst van de 'Nieuwe Friezen' in West-Nederland	349
8.5 De relatie met het 'Ingweoonse' dialect	358
8.6 De Lex Frisionum	359
8.7 Het Friese koninkrijk. Eenheid in verscheidenheid?	362

Samenvatting	371

Summary	379

Bibliografie	387

Bijlage 1	423
Catalogus van laat-Romeinse en vroeg-middeleeuwse vindplaatsen in Zuid-Holland (260-900 na Chr.)	
Bijlage 2	463
Gedicht van Alcuin van York over zijn reis langs de Rijn, 781/782 na Chr.	
Bijlage 3	469
Lijst van laat-Romeinse ‘losse’ muntvondsten gevonden in Zuid-Holland (ca. 260-400)	
Bijlage 4	473
Lijst met gegevens over vroeg-middeleeuwse plaatsnamen uit Zuid-Holland (naar Henderikx 1986 en 1987).	
Bijlage 5	481
Goederenlijst van de Utrechtse St.-Maartenskerk	
Bijlage 6	487
Modellen voor een reconstructie van de vroeg-middeleeuwse agrarische bedrijfsgrootte in West-Nederland	
Bijlage 7	511
¹⁴ C-dateringen van skeletten aangetroffen onder de abdijkerk van Rijnsburg, alsmede in de kloostergang	
Bijlage 8	515
Tabellen met archeobotanische en -zoölogische gegevens	
Bijlage 9	523
Kenmerken en afmetingen van woonstalhuizen uit West-Nederland en Vlaanderen, dateerbaar in de Merovingische periode	
Bijlage 10	529
Verhouding tussen draaischijfaardewerk en handgemaakt aardewerk uit de Merovingische en Karolingische periode in een aantal nederzettingen en grafvelden uit West-Nederland	
Bijlage 11	533
Vindplaatsen van identieke stempels van Merovingisch aardewerk	
Bijlage 12	533
Vindplaatsen van Merovingische knikwandpotten met dellen op de knik in West-Nederland	
Register op plaatsnaam	537